

Vita energiaellátásunk helyzetéről, jövőjéről (7.)

Kik ijesztgetik a kormányt?

(Az eredeti szöveg újra tördelve a lapon történő megjelenítéshez)

Két műszaki egyetemi tanár kezdte meg a hasábkon a vitát az energiastratégiáról. Dr. Pethő Szilveszter, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem professzora egyértelműen a bükkábrányi *ligniten alapuló erőmű* felépítése mellett sorakoztatta fel az érveit, míg dr. Szabó Imre, a Budapesti Műszaki Egyetem professzora (cikkje megírásakor az Ipari Minisztérium energiaügyekért is felelős államtitkára) sorra cáfolva az érveket visszahozta a kébbe a létesítendő *atomerőművet*.

Az indokok között mindenütt szerepelt a hatékonyság, a biztonság és a környezet megóvása is. Ha ugyanezek az értékelési szempontok egy ágazaton belül is ennyire *egyházi* értelmezhetők, a kívülről egyrészt elbizonytalanodik, másrészt *gyanút fog*, hogy talán valójában nem is arról van szó, amiről a szakszerűnek feltüntetett vita folyik.

Rémálom a hiányról

Energiapolitikánk nagyjai nagy bajnak érzhetik, hogy rés nyílt a korábban kifelé igencsak zártnak és egységesnek mutakozó, a nemzetgazdaságon belüli zsarolási pozícióját hajdan oly könnyedén őrző energiaágazaton. Ismét szükség van hát a *fenyegetettség* jól bevált szlogenjének a felmelegítésére. Ami a pénzügynek az adósságválság, ami a közlekedésnek a forgalmi torlódás, ami az építőiparnak az anyagihiány — tehát olyan megoldandó kérdés, amelyben egy örök hivatkozási alapul szolgáló ütőkártya is a forrásokért folyó harcokban — az az energetikában a mindig hatóság *rémálom az energiahányról*.

Az utolsó fél évben már úgy tetszett, változtatni kell ezen a mindig szükséghelyzetre hivatkozó stratégián. Többen a szakmán belül is kezdték komolyan venni azt, hogy egy más gazdasági rendben talán nem az ágazati zsarolások kórusából fog kialakulni a követendő kormánypolitika. Az energetika is engedett — és 1989 második felében előbb elmaradt a tarthatatlan hivatkozás arról, hogy éppen 1992 és 1995 között lesz pótolhatatlan forráshiány a rendszerben („amit kizárólag vízi erőművel lehetne kitölteni”), majd fokozatosan csökkent az előrevetített irreális energiaigény-növekmény mértéke is.

Előbb az egyik pillér esett ki, az 1992-re elkészülő vízerőmű, tehát éppen az, amit alá kellett támasztani az említett ideológiával. De még fontosabb, hogy kiesett a másik pillér is: világossá vált, hogy az 1995-ös belépésre tervezett szovjet atomerőmű adaptálásának további erőltetése *felesleges*. Bár a szakemberek eme felismerése egybeesett az otthon atomerőműveikre egyre nehezebben vevőt találó francia, kanadai, amerikai nyugatnémet erőműgyártók egymással versengő hitelkonstrukciókba csomagolt felajánlásával, nem számolt senki villámgyors váltásra. Az Ipari Minisztérium év végi energiakonceptiójába az került be, hogy az ezredfordulóig nincs szükség alaperőműre: egyelőre a rendszerben kapacitástartalékok is vannak, a szükséges bővítéseket pedig korszerű, gyorsan és olcsóbban felépíthető — igaz, drágább üzemű — gáz-gőz körlyamatú, kombinált ciklusú erőművek építésével lehet áthidalni.

Ez a döntés nem csupán a gáz-gőz lobby átmeneti főlényét demonstrálta a két, eddig keményebb és magának jó pozíciót (és ott látványos kudarcokat) kivívó érdekcsoport, a szén- és az atomlobby fölött, de — talán részben akaratlanul, mert éppen nem volt előkészített állapotban lévő döntés a minisztérium kezében — egy szemléletváltást is előrevetít-

tett. E szemlélet szerint fel kell készülni arra, hogy a ma bizonytalanul előrebecsülhető mértékű jövőbeli energiaigényekre — azok mindenkorai felmerülése szerint — képesek legyünk *gyorsan és rugalmasan* kifejleszteni kiegészítő kapacitásokat. Ebben az esetben ugyanis ez jelenti a kisebb kockázatot, ellentétben azzal, ha ma óriási beruházásokat kellene lekötni egy esetleg hibásan felmért igényszint kielégítésére.

Ezzel szemben, úgy látszik, az energetikusok hagyományos csapata vissza szeretné szerezni a korábbi, jól bevált pozícióját. Megpróbálják a pártokat — és a társadalmat — ismét ijesztgetni. Kockázatnak az ő nyelvhasználatukban kizárólag az tekinthető, hogy *nem lesz elég energia*. A biztos jövő záloga e szerint a gondolkodásmód szerint az energetikai beruházás. Világosan kell látni, hogy a burkolt szakmai vita kulcskérdése e két eltérő kockázati felfogás, ezért érdemes itt egy kicsit tovább elidőzni.

Az egyik felfogás tehát a *stratégiai* (háborús) *biztonsági logika* tiszta esete. Mindig elvághatják az utánpótlási vonalakat, tehát csak az a biztos, amit felhalmozunk. Ha tele a spájz, akkor lehetünk csak nyugodtak. Ha ön-ellátóak vagyunk — vagy legalábbis ha tartalékaink ezt sokáig lehetővé teszik —, akkor lehetünk csak függetlenek.

Az utóbbi időszak eseményei azt bizonyítják, hogy nem teljesen alapatlan a gondolkodásmód. Kelet-Európában az elmúlt negyven év akár az egyes országok belső hiánypiacain, akár a KGST nemzetközi megállapodásában alaptörvénnyé tette, hogy annyit lehet *szereződésekkkel és a szerződésekből is realizálni, amennyit hatalmi pozícióval, politikai zsarolással meg lehet belőle védeni*. A legnagyobb biztonság az, ha senkinek sem hiszünk, ha semmi-
ben sem bízunk.

A másik kockázati filozófia azt a struktúrát kívánja megteremteni, ahol valóban lehetővé válik az igényekre való gyors reagálás. A fejlett országokban ez az energetikai elképzelés teljes összhangban van az ipar, általában a gazdaság fejlesztésének mai irányzataival, és az erre felépülő szolgáltató társadalommal. Az ipar nagyszorozatú tömegtermelése helyett a fogyasztói igények alapján történő villámgyors gyártásszervezés a felhasználó számára a szinte egyénre szabott gyártmány előnyeivel rendelkezik. Makroszinten ugyanakkor a „just-in-time” rendszerek a gazdaság számára feleslegessé teszik a késztermékek készletek felhalmozását, sőt nem csak anyagot, hanem energiát is megtakarítanak azzal, hogy kiküszöbölik a készletre történő — esetleg több feleslegesnek bizonyuló — termelést.

Műszakiak és politikusok

Ezt a korszerű gyártásmódot a piacgazdaságok is hosszú idő alatt alapozták meg; kellett hozzá egy ott kialakított *korszerű technológia* — erről itthon is gyakran szó van, nemritkán úgy, mint a hazai ipar érve arra, hogy éppen e technológia hiányában nem képes korszerűen termelni; egy, a piacgazdaságban kifejlesztett *széles körű információhálózat*, ami mind a termeléshez szükséges adatokra, mind a vevők, a felhasználók igényeinek ismeretére kiterjed, és nem utolsósorban az a *kapcsolati, infrastruktúrális hálózat*, ami biztosítani képes mind az információk, mind pedig az anyag és energia fenti igényeknek megfelelő áramlását.

Az energetikával kapcsolatban itthon is szóba került esetenként a korszerű szolgáltatás gazdaság egyik következménye, azaz az

energiafelhasználás jelentős *csökkenése*. Ugyanakkor alá kell húzni, hogy maga az energiatermelés mint iparág sem lehet mentes az ismertetett szemléletmód következményeitől. Nem egyszerűen csak kevesebb energiára van szükség, hanem a fentebb említett módon olyan energiatermelési szemléletre, amely maga is rugalmasan képes beilleszkedni a gazdaságba, a mindenkor kielégítendő igényeknek megfelelően, de anélkül, hogy ennek ürügyén uralnia és fenyegetnie lenne módja a gazdaságot.

Az energiapolitika korszerűsége tehát nem korlátozódhat mennyiségi kérdésekre: akkor sem, ha ma még a hazai vita az előállítandó mennyiségek, sőt, az ehhez kialakítandó kapacitások mértékéről szól.

Látszólag más oldalról közelít a kérdéskörhöz egy másik, a *környezeti értékeket* a középpontba helyező szemléletmód. Ott szintén, első megközelítésben a kevesebb energia előállítására helyeződik a hangsúly. Eszre kell azonban venni, hogy a kis, helyi, nem monopolizált egységeken alapuló energiatermelés egyszerre felel meg a szolgáltatásorientált, korszerű gazdálkodás követelményeinek, valamint a környezetet figyelembe vevő, ennek megfelelően nemcsak pénzben mérlegelő, hanem ennél kiterjedtebb értékmezőre támaszkodó társadalom elvárásainak.

A hagyományos energiaágazati gondolkodásmód ezzel szemben, mint arra rámutattunk, nem véletlenül ragaszkodik az energiatermelés állami monopóliumához: sajátos módon nem is az állam, hanem a monopóliumot fenntartásán van a valódi hangsúly.

Párhuzamos koncepciók

Ami a jelenlegi helyzetben életveszélyes, az az a felélenkülés, ahogy *lobbyérdekek újrászerveződnek*, amint felcsillanni látják, hogy *ismét műszaki kérdésekben hozzá nem értő pártirányítók*nak lehet lyukat beszélni a hasába. Egyelőre mindenki nagyot akar markolni, így az atom, a szén, az olaj stb. hívei a másikat is le szeretnék építeni, mert még bennük van a reflex, hogy a mostani beszűkült források mellett egymásra is veszélyesek. Ettől olyan ellenmondásos, ahogy *külön-külön értékelve mindegyik ágazat a teljes és létezőnek felüntetett energiapolitika nevében próbál homlokegyenest elismerni legelső lépéseként súlykolni a döntéshozóknak*.

Ennek a taktikának a tarthatatlanságára azonban hamar rá fognak ébredni, és igen veszélyes lenne, ha egy összefogó, egymással kompromisszumosan és átmenetileg kiegészző energialobby közös fenyegetéssel lépne fel az erre felkészületlen politikai irányítással szemben. Márpedig erre igen nagy az esély: *rövid távon nem felkészülni az idei év energiainport-kiesésének a pótlására, látványos csődhelyzetet produkálni ösze az új politikai vezetésnek, hogy ezzel szorítható legyen a megriadt kormány jövő-hagyása nagyszabású, hosszú távú beruházásokhoz*.

Ezt elkerüldendő, elengedhetetlen és sürgős feladat a gazdaságpolitika céljaival és lehetőségeivel összhangban lévő, korszerű elveken alapuló, és lobbyérdekektől mentes *energiastratégia* kialakítása. Ahogy a politikában, úgy itt is a monopolpozíciók megtörése, az információáramlás nyílt tételle és a párhuzamosan készülő koncepciók nyílt megvitatása képezheti ennek az alapját.

Fischer Tamás

